

Ks. Wincenty MYSZOR
(Katowice, UŚ)

ŚWIĘTY IRENEUSZ O AUTORYTECIE KOŚCIOŁA RZYMSKIEGO

Wypowiedź Ireneusza z Lyonu o Kościele rzymskim znajduje się w *Adversus haereses* (III 1-3). Tekst ten zachował się w tłumaczeniu łacińskim i fragmentach oryginalnych greckich przekazanych przez innych autorów. W związku z nauką o Kościele pozostają także inne wypowiedzi Ireneusza, które trzeba uwzględnić¹. Cały szereg komentarzy od wielu lat towarzyszy tej wypowiedzi Ireneusza na temat Kościoła w Rzymie. Nie zawsze jednak uwagi na temat tego fragmentu uwzględniają historyczny i doktrynalny kontekst dzieła Ireneusza. Najczęściej chodzi o projekcję sytuacji z późniejszego okresu, z III lub IV wieku, na sytuację Rzymu w II wieku. Rozwiązania problemu nie ułatwia sam tekst. Najbardziej dyskutowany fragment (III 3, 2) zachował się tylko po łacinie. Próby rekonstrukcji czy retranslacji tego fragmentu ujawniają najczęściej wyjaśnienia tekstu, a więc i poglądy komentatorów na znaczenie i pozycję Kościoła rzymskiego w czasach Ireneusza. Wydawcy tekstu Ireneusza w „Sources Chrétiennes” dokonali retranslacji na język grecki. W stosownym komentarzu do swego wydania szeroko uzasadnili przyjętą postać grecką tekstu Ireneusza. Cytujemy więc starożytnie tłumaczenie łacińskie (prawdopodobnie z III lub IV wieku)² z nowożytną retranslacją tego najbardziej „umęczzonego” przez komentarze i polemiki tekstu, który bezpośrednio wiąże się z zagadnieniem autorytetu Kościoła rzymskiego³:

„Sed quoniam valde longum est in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum enumerare successiones, maximae et antiquissimae et omnibus cognitae, a gloriosissimis

Ἄλλ' ἐπεὶ πάνυ μακρὸν ἐν τούτῳ τῷ τόμῳ τὰς πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν καταλέγειν διαδοχάς, τῆς μεγίστης καὶ ἀρχαιοτάτης καὶ πᾶσιν ἐγνωσμένης ὑπὸ τῶν ἐνδο-

¹ Por. C. Mirbt – K. Aland, *Quellen zur Geschichte des Papsttums und des römischen Katholizismus*, Tübingen 1967, 31-36 (Irenäus von Lyon, *Adv. haer.*: AH I 10, 1-2; III 4, 1-2; III 24, 1; IV 33, 7; V 19, 1).

² Por. A. Rousseau (ed.), SCh 100, Paris 1965, 110-129 i N. Brox, *Rom und „jede Kirche“ im 2. Jahrhundert. Zu Irenäus «Adv. haer.» III 3, 2*, „Annuaire Historiae Conciliorum” 7 (1975) 44. Ale Rousseau i Doutreleau w „Sources Chrétiennes” 210, s. 235, mówią o 2. poł. IV wieku.

³ Retranslacja grecka, por. SCh 211, Paris 1974, s. 33.

duabus apostolis Petro et Paulo Romae fundatae et constitutae Ecclesiae, eam quam habet ab apostolis traditionem et adnuntiatam hominibus fidem per successiones episcoporum pervenientem usque ad nos indicantes, confundimus omnes eos qui quoquo modo, vel per sibiplacentiam vel vanam gloriam vel per caecitatem et sententiam malam, praeterquam oportet colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentioorem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos qui sunt undique fideles – in qua semper ab his qui sunt undique conservata est ea quae est ab apostolis traditio”.

ξοτάτων δύο ἀποστόλων Πέτρου τε καὶ Παύλου ἐν Ῥώμῃ θεμελιωθείσης καὶ κατασταθείσης ἐκκλησίας τὴν τε ἀπὸ τῶν ἀποστόλων παράδοσιν καὶ τὴν καταγελλομένην τοῖς ἀνθρώποις πίστιν κατὰ τὰς διαδοχὰς τῶν ἐπισκόπων κατηντηκυῖαν εἰς ἡμᾶς μὴνύοντες, καταισχυνοῦμεν πάστας τοὺς ὁποῖω δήποτε τρόπῳ ἦτοι κατ’ αὐθάδειαν ἢ κατὰ κενοδοξίαν ἢ κατὰ τύφλωσιν καὶ κακογνωμοσύνην παρὰ συνάγοντας, πρὸς ταύτην γὰρ τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὴν ἰκανωτέραν ἀρχὴν ἀνάγκη πᾶσαν συμφωνεῖν ἐκκλησίαν, τοῦτέστι τοὺς πανταχόθεν πιστοὺς, ἐν ᾗ αἰεὶ τοῖς πανταχόθεν ἐφυλάχθη ἡ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων παράδοσις.

W trakcie dyskusji i polemik wokół interpretacji podawano także inne rekonstrukcje tekstu greckiego⁴. Najbardziej z kwestią autorytetu Kościoła rzymskiego wiąże się wyrażenie „potentior principalitas”. Szukano odpowiedników greckich dla „potentior principalitas, convenire, omnis ecclesia. P. Nautin wyrażenie „propter potentioorem principalitatem oddał jako διὰ δυνατωτέραν ἐξουσίαν dla ukazania innego związku treściowego⁵. Wyrażenie: „ad hanc enim Ecclesiam [...] necesse est omnem convenire Ecclesiam” zawiera niewątpliwe nawiązanie do Kościoła rzymskiego w „ad hanc Ecclesiam”, ale jak starał się wykazać P. Nautin, przez „hanc Ecclesiam” można rozumieć także „cały Kościół powszechny”, a nie wyłącznie rzymską gminę⁶. Wydawcy francuscy A. Rousseau i L. Doutreleau sądzą, że jednak chodzi o Kościół Rzymski⁷. Norbert Brox uważa, że wywody Nautina, choć z punktu widzenia filologicznego wydają się poprawne, to nie przekonują, a tym samym nie wykluczają innej interpretacji⁸. Do wywodów Nautina przychylił się B. Botte⁹ i J. Lebourlier¹⁰. Zdaniem Broxa, to jednak Kościół rzymski ma

⁴ Por. analizy filologiczne w „Sources Chrétiennes” 210, 225-236.

⁵ P. Nautin, *Irénée. AH III 3, 2: Église de Rome ou Église universelle?* „Revue de l’Histoire des Religions” 151 (1957) 49. Pojęcie ἐξουσία występuje w tekstach gnostycznych i oznacza „moc”, „władzę”; inna propozycja rekonstrukcji to ἰκανωτέραν αὐθεντίαν, por. P. Batiffol, *Urkirche und Katholizismus*, Kempten 1910, 216; słowo wskazuje również na „władzę” i „moc”.

⁶ Por. Nautin, art. cyt., s. 37-63.

⁷ Por. SCh 210, 229.

⁸ Por. Brox, art. cyt., s. 51.

⁹ Por. B. Botte, *A propos de l’AH III 3, 2 de saint Irénée*, „Irénikon” 30 (1957) 156-163. Całość dyskusji relacjonował Brox, art. cyt., s. 51-55.

¹⁰ Por. J. Lebourlier, *Le problème de l’AH III 3, 2 de St. Irénée*, „Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques” 43 (1959) 262-271.

„potentior principalitas”¹¹ i większość badaczy dzisiaj opowiada się za takim rozumieniem tekstu¹². Ale co oznacza owa „principalitas”? Nie może ona oznaczać odniesienia kościelnej gminy do politycznego znaczenia Rzymu jako stolicy państwa. „Principalitas” dotyczyła więc rzeczywistości kościelnej. Nadto, jeśli owa „principalitas” w Kościele rzymskim jest „potentior”, to oznacza, że Kościół rzymski posiada ją, podobnie jak inne Kościoły, ale w wyższym stopniu. Według Broxa, to nie czasowe pierwszeństwo może stanowić o „potentior”, ale „rzeczowa” przewaga tego Kościoła, założenie tego Kościoła przez dwu apostołów, Piotra i Pawła¹³. Czy jednak oznacza to, że owa rzeczowa przewaga Kościoła rzymskiego odnosiła się do całego Kościoła? Z jakim Kościołem Ireneusz porównał Kościół rzymski?: „necesse est omnem convenire Ecclesiam – hoc est eos, qui sunt undique fideles”? Kim są owi „undique fideles”? Zdaniem Broxa chodzi tu nie o cały Kościół powszechny, ale o Kościół z perspektywy lokalnej¹⁴. Ireneusz używał wprawdzie terminologii ogólnokościelnej, ale pozycję Rzymu widział z perspektywy lokalnego, zachodniego Kościoła¹⁵. Brox zatem skłaniałby się do ujęcia autorytetu Kościoła rzymskiego tylko w stosunku do części zachodniej. Jest to oczywiście ujęcie, które nawiązuje do rozumienia „undique fideles” jako do chrześcijan, ewentualnie Kościołów tylko w okolicy Rzymu¹⁶, względnie do zachodniej części Cesarstwa. Czy jednak postać słowna łacińskiego tekstu, który powstał w III lub IV wieku, nie

¹¹ Por. Brox, art. cyt., s. 55.

¹² Por. G.G. Blum, *Tradition und Sukzession. Studien zum Normbegriff des Apostolischen von Paulus bis Irenaeus*, Berlin 1963, 208, gdzie przytoczono zdania innych uczonych.

¹³ Por. Brox, art. cyt., s. 55-56, gdzie znajdziemy także świadectwo wcześniejszych interpretacji. (G. Bardy, Van den Eynde, G.G. Blum); w Polsce na ten temat pisał Ł. Śpikowski, *La doctrine de l'Église dans Saint Irénée*, Strasburg 1926, 76-98; tenże, *Prymat rzymski według św. Ireneusza, «Contra haereses» III 3, 2*, „Przegląd Teologiczny” 10 (1929) 369-377.

¹⁴ Por. Brox, art. cyt., s. 57: „Mir scheint die Lösung darin zu liegen, dass der Text, der erklärt werden soll, einen universalkirchlichen Sachverhalt anhand eines Beispiels mit Formulierungen demonstriert, deren Diktion im einzelnen nicht aus universalkirchlichen Perspektiven, sondern im Hinblick auf dieses Exempel Rom aus teilkirchlicher Perspektive gefärbt ist”.

¹⁵ Brox (art. cyt., s. 57-64) dał temu wyraz także w haśle: *Irenaeus von Lyon*, RACH XVIII (1988) 846-849, oraz w tłumaczeniu niemieckim tego fragmentu: „Aber weil es viel zu weit führen würde, in einem Buch wie diesem die Aufeinanderfolgen (der Bischöfe) sämtlicher Kirchen aufzuzählen, gebe ich die von den Aposteln stammende Tradition und den für die Menschen gepredigten Glauben, nur am Beispiel der besonders großen und besonders alten und aller Welt bekannten, von den beiden hochberühmten Aposteln Petrus und Paulus in Rom gegründeten und organisierten Kirche an, wie sie durch die Aufeinanderfolgen der Bischöfe auf uns gekommen ist. Damit bringen wir alle in Verlegenheit, die auf jede nur erdenkliche Art und Weise, selbstgefällig, in eitler Prahlerei beziehungsweise in Blindheit und übler Absicht abwegige Zirkel gründen. Dann mit dieser Kirche muß ihrer besonderen Gründungsautorität wegen jede andere Kirche übereinstimmen, das heißt die Gläubigen ringsum. In ihr ist von den Gläubigen ringsum die Tradition, die auf die Apostel zurückgeht, allezeit aufbewahrt worden” (Irenäus, AH III, „Fontes Christiani” 8, 3, Freiburg 1995, s. 31) oraz uzasadnienie Broxa w przedmowie, s. 8-10.

¹⁶ Por. J.B. Bauer, *Das Verständnis der Tradition in der Patristik*, „Kairos” 20 (1978) 204.

zawiera tu pewnego komentarza? Dodane jakby w komentarzu słowa: „hoc est qui sunt undique fideles”, być może pochodzą od tłumacza z III lub IV wieku, a więc z czasów późniejszych wobec sytuacji Ireneusza? Gdyby jednak przyjąć interpretację Broxa, oraz rozumienie „qui sunt undique fideles” tylko do części zachodniej, to takie ujęcie zakładałoby, że Ireneusz w II wieku pisał całe swoje dzieło z perspektywy zachodniego Kościoła. Przeciwnego zdania jest H.J. Vogt, który krytykując ujęcie Broxa uważa, że Ireneusz pisał swoje dzieło z perspektywy całego Kościoła i tak też ujął znaczenie Kościoła rzymskiego, jako jednego z Kościołów apostołskiego pochodzenia, w którym można znaleźć prawdę apostołską przeciw nauce gnostyków¹⁷.

Jak już wspomnieliśmy, tłumaczenia nowożytnie ujawniają również rozumienie wypowiedzi Ireneusza oraz jego ujęcie znaczenia Rzymu. W języku polskim przytoczymy najpierw dwa tłumaczenia: A. Bobera¹⁸ i M. Michalskiego¹⁹:

A. Bober:

„Ponieważ jednak wyliczenie sukcesji wszystkich Kościołów zajęłoby w niniejszym dziele zbyt wiele miejsca, przeto wskazując na następstwa największego i najstarszego i wszystkim znanego, przez dwu najchwalebniejszych apostołów Piotra i Pawła założonego i ustanowionego w Rzymie Kościoła, który posiada tradycję od apostołów i wiarę opowiadaną ludziom, a dochodzącą aż do nas drogą kolejnego następstwa biskupów – zawstydzamy tych wszystkich, którzy w jakikolwiek sposób, ale nie tak jak trzeba, gromadzą koło siebie zwolenników, czy to dla swego upodobania, czy dla próżnej chwały, czy zaślepienia, czy fałszywych przekonań. Z tym bowiem Kościołem dla jego naczelnego zwierzchnictwa musi się zgadzać każdy Kościół, to jest wszyscy wierni, bo w nim przez tych, co są zewsząd, zachowała się tradycja apostołska”.

M. Michalski:

„Oczywiście zbyt wiele miejsca zajęłoby w niniejszej księdze wyliczanie następujących po sobie hierarchów we wszystkich Kościołach; ograniczę się więc tylko do przedstawienia tradycji apostołskiej oraz nauki wiary, jaka drogą kolejnego następstwa biskupów dotarła do nas w największym, najstarszym, powszechnie znanym Kościele rzymskim, założonym i zorganizowanym przez dwóch najznakomitszych apostołów: Piotra i Pawła. Wystarczy to zupełnie do skompromitowania tych wszystkich, którzy czy z samolubstwa lub przez próżność, czy w zaślepieniu lub ze złej woli uprawiają robotę sekciarską. Z wymienionym bowiem Kościołem (rzymskim), jako przewyższającym wszystkie inne dostojnością swego apostołskiego pochodzenia, zgadza się na pewno cały Kościół, to jest wszyscy wierni na całym świecie, w sprawie przechowania tradycji odziedziczonej po apostołach”.

Przekład A. Bobera trzyma się ściśle wersji łacińskiej. „Propter potentiorum principalitatem” oddał przez „dla jego naczelnego zwierzchnictwa”; „omnis Ecclesia” – to u Bobera „każdy Kościół”, czyli „wszyscy wierni”. Michalski

¹⁷ Por. H.J. Vogt, *Teilkirchen-Perspektive bei Irenäus?*, „Theologische Quartalschrift” 164 (1984) 52-58.

¹⁸ Por. *Antologia patrystyczna*, Kraków 1965, 39.

¹⁹ Por. *Antologia literatury patrystycznej*, I, Warszawa 1975, 167-168.

przetłumaczył raczej „komentując”. „Potentior principalitas” – to „dostojność apostołskiego pochodzenia”, „omnis Ecclesia” – to „cały Kościół” czyli – podobnie jak Bober – „wszyscy wierni”. „Necesse est convenire” Bober oddaje jako „musi się zgadzać”, natomiast Michalski „zgadza się na pewno”. Bober skłaniał się zatem do ujęcia znaczenia Kościoła rzymskiego jako władzy, Michalski opisywał Kościół rzymski jako faktyczny, historyczny autorytet apostołski przeciw nauce sekciarzy. Wydaje się, że tłumaczenie Michalskiego, choć swobodne, lepiej nawiązuje do dyskusji wokół znaczenia Kościoła rzymskiego w II wieku. Wydaje się, że „apostolskość” Kościoła rzymskiego i zachowana w nim „tradycja apostołska” stanowiła według Ireneusza o jego „principalitas”.

Cały akapit AH III 3, 1-3 wskazuje, że Ireneusz mówił tu przede wszystkim o tradycji apostołskiej przeciw tradycji gnostyckiej:

„Tradycja apostołów, która została objawiona na całym świecie, jest dostępna w każdym Kościele dla wszystkich, którzy prawdziwie chcą zobaczyć prawdę. Możemy wyliczyć tych, którzy zostali ustanowieni przez apostołów jako biskupi w poszczególnych Kościołach i są ich następcami aż do naszych czasów. I niczego takiego nie uczyli ani też nie poznali, o czym śnią tamci (gnostycy). Gdyby apostołowie znali jakieś ukryte tajemnice, których nauczaliby potajemnie doskonałych, oddzielnie od innych, to przede wszystkim przekazaliby je tym, którym powierzyli także same Kościoły. Postanowili bowiem, by całkowicie doskonałymi i nienaganymi byli ci, których ustanowili swymi następcami, gdy przekazali im swoje zadania nauczania, gdyż ich nienaganna działalność mogłaby być bardzo pożyteczna, tak jak ich upadek największym nieszczęściem. Zbyt wiele miejsca w tej księdze zajęłoby wyliczanie sukcesji (biskupów) we wszystkich Kościołach, przekazujemy zatem tradycję pochodzącą od apostołów i wiarę głoszoną ludziom tylko na przykładzie największego, najstarszego i wszystkim znanego Kościoła, założonego i ustanowionego przez dwu najślawniejszych apostołów – Piotra i Pawła, Kościoła w Rzymie, tradycję i wiarę, tak jak dotarła ona do nas dzięki następstwu kolejnych biskupów. Tak właśnie zawstydzimy wszystkich, którzy w jakiś sposób, czy to dla przypodobania sobie, czy dla próżnej chwały, czy to przez zaślepienie i złą wolę, gromadzą się osobno, a nie jak należy. Tymczasem z tym Kościołem, z powodu jego szczególnego autorytetu założenia winien zgadzać się każdy Kościół, to znaczy wszyscy wierni zewsząd. W nim zawsze została zachowana przez wszystkich wiernych ta tradycja, która wywodzi się od apostołów [...]”²⁰. Na podstawie takiego porządku i sukcesji, tradycja apostołska w Kościele i głoszenie prawdy przechodzi aż do nas. I to jest najpełniejszy dowód, że w Kościele jest przechowana i przekazana w prawdzie, jedna i ożywiająca wiara, od apostołów aż do dzisiaj”²¹.

Głównym tematem wypowiedzi Ireneusza nie jest Kościół rzymski, ale nauczanie apostołskie, które jest przechowywane w tym Kościele od czasów Piotra

²⁰ Tu podaje Ireneusz wykaz nieprzerwanej sukcesji dwunastu biskupów, od Piotra do Eleutera – wśród nich jako trzeci wymieniony jest autor *Listu Klemensa*.

²¹ Ireneusz, AH III 3, 1-2, Sch 211, 30-32, tłum. W. Myszor, wcześniej w: Ireneusz, *Bóg w ciele i krwi*, Kraków 2001, 98.

i Pawła. Jest to nauczanie jawne, bo można wskazać na sukcesję nauczających biskupów w tym Kościele. Jest to nauczanie, które jednoczy wiernych, w przeciwieństwie do nauki gnostyków, która prowadzi do podziałów, albo służy próżnej chwale, czy zaślepieniu. Nauczanie apostołskie, przekazane przez sukcesję biskupów, dociera od apostołów aż do nas. Ireneusz zaznaczył, że sukcesję mógłby wyliczać w innych Kościołach, ale to zabrałoby wiele miejsca. Wylicza zatem sukcesję w Kościele rzymskim, który jest „największy”, „najstarszy” i „znany wszystkim”. Brox uważa, że te określenia są rodzajem „elativus” wobec Kościoła w Rzymie. Ireneusz musiał znać także inne Kościoły, Kościoły na Wschodzie, które były starsze, jak Kościół w Smyrnie, o którym mówił wspominając Polikarpa²², który również zachował wiarę począwszy od apostołów, przeciw Marcjonowi i Walentynowi. Ireneusz podobnie mówił o Efezie²³ i Jerozolimie²⁴. Nie przytoczył jednak dowodu sukcesji apostołskiej w tych Kościołach. Wobec Smyrny czy Efezu było to możliwe, ale czy w Jerozolimie w 2. poł. II wieku istniała grecka gmina chrześcijańska²⁵? Jeśli jednak mówił o Jerozolimie, to nie jako o stolicy biskupiej, tylko jako o Kościele nauczania apostołskiego uczniów Chrystusa.

Szczególne znaczenie Kościoła rzymskiego dla przekazu apostołskiego nauczania dla Ireneusza mogło polegać na tym, że dla Rzymu mógł dokładniej przedstawić sukcesję biskupów, a więc jawny wyraz ciągłości apostołskiego nauczania. Autorytet rzymskiego Kościoła polegał nie tylko na ciągłości nauczania, ale przede wszystkim na „założeniu” tego Kościoła przez apostołskie nauczanie Piotra i Pawła. A więc nie tyle na monarchicznym episkopacie, którego ciągłość Ireneusz wyliczał począwszy od następcy apostołów, to jest od Linusa²⁶. Wydaje się to zrozumiałe przy założeniu, że chodziło mu o przekaz nauczania apostołskiego, a nie o przekaz władzy jednego biskupa. Tak więc „*principalitas*” oznacza początek apostołskiego nauczania, które jest w wielu Kościołach, natomiast „*potentior*” wskazuje na szczególny rodzaj tego nauczania, wyprowadzenie od nauczania Piotra i Pawła, ale wyraźniejszy rodzaj dowodu ciągłości nauczania zapewniony przez sukcesję biskupów.

Interesujące jest również pytanie o znaczenie wypowiedzi: „*Ad hanc enim Ecclesiam [...] necesse est omnem convenire Ecclesiam – hoc est eos qui sunt undique fideles, – in qua semper, ab his qui sunt undique, conservata est ea*

²² Por. AH III 3, 4 (tekst zachowany po grecku).

²³ Por. AH III 3, 4 (tekst grecki).

²⁴ Por. AH III 12, 5 (także fragmenty greckie).

²⁵ O Jerozolimie mówił jako niebieskim Jeruzalem (AH I 5, 3; I 24, 2; IV 1, 1; I 5, 3; I 26, 2), jako mieście starego przymierza (IV 4, 1), który minął (IV 4, 3); nie wykorzystał jednak apostołskiej nauki pierwszego Kościoła w Jerozolimie jako dowodu przeciw gnostykom.

²⁶ Por. AH III 3, 3, SCh 211, 32-34: „Gdy błogosławieni apostołowie założyli i zbudowali Kościół, przekazali urząd biskupowi Linusowi. Tego Linusa wspomina Paweł w Listach do Tymoteusza. Następcą jego był Anaklet”. Ireneusz wyliczył do współczesnego mu biskupa Eleutera, dwunastu następców apostołów, bez Piotra Apostoła.

quae est ab apostolis traditio". Przetłumaczyliśmy to w nawiązaniu do krytycznej uwagi Ireneusza o oddzielaniu się gnostyków od Kościoła, a zwłaszcza od nauki apostołskiej w Kościele:

„Tymczasem z tym Kościołem, z powodu jego szczególnego autorytetu założenia winien zgadzać się każdy Kościół, to znaczy wszyscy wierni zewsząd. W nim zawsze została zachowana przez wszystkich wiernych ta tradycja, która wywodzi się od apostołów”.

Owe „necesse est convenire”, przetłumaczone jako „winien się zgadzać”, można zrozumieć, jako „z konieczności zgadza się”, bo Kościół rzymski ma tego rodzaju ciągłość apostołskiego nauczania, w historii, ale także „może się zgadzać” współcześnie. Nie ma większego znaczenia dwuznaczność wyrażenia „in qua”, to znaczy, czy chodzi o Kościół rzymski, czy „omnis Ecclesia”. Nauka apostołska zachowana w Kościele rzymskim zgadza się z nauczaniem apostołskim w „całym Kościele” czy w „każdym Kościele” albo też odwrotnie: „każdy Kościół” czyli „wszyscy wierni” mogą i są w stanie uzgodnić nauczanie apostołskie „w tym Kościele”. Z dotychczasowych badań i analiz wynika w każdym razie dość jasno, że nie chodzi o autorytet jurysdykcyjny Kościoła rzymskiego²⁷. Kościół rzymski w ujęciu Ireneusza jawi się raczej jako wzór apostołskiego nauczania, „katolicki” w znaczeniu wzoru wszystkich Kościołów „katolickich”, które odwołują się do apostołskiego nauczania²⁸. Wydaje się rzeczą niemożliwą, aby inne Kościoły apostołskiego pochodzenia nie zgadzały się z jego nauczaniem. Oczywiście pozostaje otwartym zagadnieniem, w jakim stopniu ujęcie znaczenia Kościoła rzymskiego w wypowiedziach Ireneusza zawiera załączki prymatu biskupa Rzymu.

IRENÄUS VON LYON ÜBER DIE BEDEUTUNG DER KIRCHE IN ROM (*Adversus haereses* III 3, 1-3)

(Zusammenfassung)

Durch die Untersuchung der wichtigsten Übersetzungen des *Adversus Haereses* III 3, 1-3 versucht man den theologischen Kommentar und das Verständnis des Textes aufzudecken. Dazu hilft auch die griechische Rückübersetzung in „Sources Chrétiennes” (L. Doutreleau und A. Rousseau). Die Autorität der römischen Kirche besteht auf der Gründungsautorität (Apostel Petrus und Paulus) und auf die allen Christen bekannte apostolische Lehre gegenüber der gnostischen, geheimen Meinungen.

²⁷ Tak ujmował prymat Rzymu na przykład Śpikowski, *La doctrine*, s. 88nn.

²⁸ Tak szczególnie ujął to H. Koch, *Irenäus über den Vorzug der römischen Kirche*, „Theologische Studien und Kritiken” 93 (1920/1921) 54-79.